

ÎNTÂLNIRI CU PROFESORUL

RODICA ALBU*

Am „crescut” ca anglist în perioada în care celebrele cărți ale lui Noam Chomsky *Syntactic Structures* (1957) și *Aspects of the Theory of Syntax* (1965), urmate de teza de doctorat a lui John R. Ross, *Constraints on variables in syntax* (1967), și ea celebră în epocă, erau în centrul atenției lingviștilor anglofoni. La facultate eram învățată, în spiritul gramaticii prescriptive tradiționale, ce era corect și ce nu, iar Chomsky (la ale cărui scrieri am avut acces direct datorită kolegei mele americane Michelle Anciaux, lector Fulbright la Iași) venea cu ideea aceluia vorbitor-interlocutor ideal, plasat într-o comunitate absolut omogenă, care cunoaște limba perfect și este capabil să emită și să înțeleagă o infinitate de enunțuri, pe baza unui set finit de reguli. Pe de altă parte, prin literatură, muzica ușoară însoțită de text și film cel puțin, dacă nu și prin contactul cu „the real thing”, limitat la lectorii noștri britanici și americani, veneam în contact cu o varietate de forme și structuri „neortodoxe” ale limbii engleze, care nu se conformau regulilor prescrise de manuale. De aici nevoia de a găsi un cadru de referință care să-mi permită analiza acestor fapte de limbă integrate într-un continuum în modelarea căruia interveneau numeroși factori „extralingvistici”. Citeam stilistică, sociolingvistică, psiholingvistică, poetică și lingvistică matematică, iar după ce profesorului G. Ivănescu i-a parvenit volumul din 1983 al lui Levinson, am avut acces și la pragmatică. Visam la un model holistic de abordare a limbii. Posibilitatea apărută după 1990 de a călători la Freiburg în cadrul parteneriatului dintre Universitatea noastră și Universitatea „Albert-Ludwig” și de a avea acces la o bibliografie care, pe de o parte, arunca punți de legătură între limbă și cultură și, pe de altă parte, aborda limba engleză actuală în aspectele sale dinamice și în baza principiului omogenității în eterogenitate, mi-a dat aripi. Am lansat un curs intitulat *Introducere în studiul varietăților limbii engleze* la care visasem din anii '80 și am început să compilez un glosar terminologic care să includă termeni utilizați în dialectologie, în geografia lingvistică și în dialectologie urbană engleză, în sociolingvistică și în lingvistică funcțional-stilistică.

Mă aflu în acest punct când am avut șansa marii întâlniri cu profesorul Coșeriu. Nu am pierdut niciun curs ținut de dumnealui la Iași și nicio conferință suceveană avându-l pe

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, bd. Carol I, nr. 11, România.

Profesor ca invitat de onoare. Nici prelegerea sa de pe 17 iulie 1993 de la Chișinău nu am ratat-o. Vorbind atunci despre limbă, limbă istorică și dialect, profesorul Coșeriu punea în discuție termenul de limbă moldovenească și menționa, în paralel, cazul limbii persane vorbite în Tadjikistan, pe care rușii au numit-o „tadjică”...

Întâlnirea mea cu dumnealui a fost sub o stea norocoasă. Chiar la prima sa venire, la masa care i-a fost oferită într-un separeu la Casa Universitarilor, am stat – ce noroc – chiar în fața dumnealui și a domnului profesor Arvinte. Când profesorul Arvinte m-a prezentat spunând că părinții mei sunt din Basarabia, profesorul Coșeriu s-a luminat într-un zâmbet larg și m-a întrebat de prin ce zone sunt ai mei și unde m-am născut eu, iar apoi mi-a expus, mai în glumă mai în serios, teoria sa despre fâșia binecuvântată a spațiului românesc care se întinde de la est la vest și include zona Orheiului... unde se nasc mari spirite ale culturii române... Am constatat că era născut în același an cu mama mea – iată, în anul acesta, 2011, se împlinesc 90 de ani... Am povestit apoi despre extraordinara limbă română a bunicii mele dinspre tată, femeie de la țară din județul Orhei, născută în 1880 în perioada țaristă și neștiutoare de rusă, dar al cărei vocabular includea rusisme încetățenite în Basarabia (*șcaf, colțuni, pestelcă*) și în a cărei pronunție intra și arhaicul *dz*...

O altă întâlnire memorabilă a fost prilejuită de prima conferință cu participarea Profesorului la Suceava, unde, în așteptarea mesei de seară în fața unui restaurant care nu era încă gata de oaspeți, Profesorul, în jurul căruia ne adunaserăm ciorchine, ne-a ținut o superbă lecție despre elementele de lingvistică din gândirea lui Platon și Aristotel, „cărămizi” pe care se construiesc toate eșafodajele teoretice ulterioare. Am rămas cu regretul că nu am luat notițe, dar, iată, acum ne bucurăm de recent apărutul volum *Istoria filozofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau* (Humanitas, 2011). Cu siguranță nu întâmplător seria de prelegeri de la Iași din memorabila toamnă a anului 1993 începea, pe 25 octombrie, cu cea pe care Profesorul a numit-o „un rezumat al celor două volume de *Istorie filozofiei limbajului* și al celor patru volume de *Cursuri de filozofia limbajului*”.

Discuția din seara de la Casa Universitarilor și prelegerea informală de la Suceava m-au scos, parțial, din inhibiția pe care aș fi putut-o altminteri resimți în fața unui erudit de talia lui Eugeniu Coșeriu și mi-au dat curajul să caut un alt prilej de taifas academic cu Profesorul. Invitată la Freiburg, în cadrul parteneriatului dintre Universitățile „Alexandru Ioan Cuza” și „Albert-Ludwig”, am îndrăznit să-i trimit o scrisoare și copia unui articol pe care îl publicasem recent (*On Reference*, 1992) și să-i mărturisesc că mi-aș dori mult să pot discuta cu dumnealui atât unele aspecte controversate legate de problema referinței, dar și altele, deoarece eram într-o perioadă în care mintea mi-era ademenită de prea multe direcții deodată și nu eram în stare să stabilesc prioritățile. Ce-a urmat mi-a marcat – în bine – toată existența ulterioară. Profesorul Coșeriu m-a poftit la o discuție la Tübingen.

Am avut parte de peste două ceasuri de convorbiri în casa Profesorului (la care s-a adăugat încă o oră petrecută la restaurantul italian la care dumnealui mergea adesea). M-a lăsat să-mi descarc sacul cu idei și probleme, m-a ascultat răbdător și apoi mi-a spus pe un ton ferm și blând în același timp: „Fă-ți o listă cu toate ideile, dă-le un număr de ordine și apoi ocupă-te de fiecare pe rând, una câte una, indiferent cât de tare te-ar tenta să sari de colo-colo”. (Citatul redă conținutul, nu litera.) Apoi m-a condus prin casă și mi-a arătat biblioteca sa imensă, înșirată de-a lungul celor mai mulți dintre pereți, inclusiv pe holuri și

pe casa scării. Îmi amintesc vag numerele 10 și 12, dar nu mai știu: erau 10 camere și 12000 de cărți sau 12 camere și 10000 de cărți? Oricum, cărțile veneau spre el din toate părțile lumii. Erau așezate pe țări și pe discipline... Japonezii îi traduseseră și publicaseră aproape tot ce scrisese... Fostii doctoranzi continuau să-i trimită cărțile pe care le publicau. Colegi din diverse țări făceau același lucru...

Veniseam și eu cu un mic dar, o cărticică pe care o tradusesem – *Povestea vieții mele* de Helen Keller – și care mă făcuse să meditez asupra felului în care oamenii lipsiți de un simț sau altul iau în primire lumea. Cu atât era mai complicat cazul autoarei și protagonistei cărții, cu cât ea își pierduse și auzul și văzul în copilăria timpurie, la un an și zece luni, în urma unei encefalite virale. *Vox significat mediantibus conceptibus...* Dar cum se poate ajunge la abstractizări, conceptualizări și reprezentări în lipsa imaginilor vizuale și auditive? Felul în care Helen a ajuns să conceptualizeze lumea și, mai mult, să învețe să și vorbească fără ca ea însăși să aibă percepții auditive și vizuale e un subiect ce nu încetează să mă fascineze și pe care l-am discutat și cu Profesorul.

Aveam cu mine și părți din glosarul terminologic la care lucram privind studiul varietăților limbii și venisem cu câteva întrebări de detaliu pentru Profesor. Știam din bibliografia parcursă la Freiburg că J.P. Rona vorbea de varietăți diacronice, diatopice, diastratice și diatipice într-un articol din 1970 (*A Structural View of Sociolinguistics*), iar din prelegerile Profesorului că termenii *diatopic* și *diastatic* îi aparțineau lingvistului norvegian L. Flydal (1952). Știam și de clasificarea, bine-venită pentru mințile analitice, a canadianului Michael Gregory (1967), pe care o voi transcrie mai jos pentru cei interesați. Aceasta includea și bine-cunoscuta triadă *field, mode, tenor*, consacrată de lingvistica funcțional-sistemică a lui M.A.K. Halliday, precum și distincția dintre *varieties according to user* și *varieties according to use*, propagată atât de Halliday, cât și de R. Quirk, ambii fiind formați la școala londoneză fondată de J.R. Firth. Iată varianta Gregory de clasificare a varietăților.

1. Dialectal

	situational categories	contextual categories	examples of English varieties (descriptive contextual categories)	
	individuality	idiolect	Mr. X's English Miss Y's English	dialectal varieties: the linguistic reflection of reasonably permanent characteristics of the <i>user</i> in language situations
	temporal provenance	temporal dialect	Old English, Modern English	
user's	geographical provenance	geographical dialect	British English American English	
	social provenance	social dialect	Upper Class English, Middle Class English	
	range of intelligibility	standard/non standard dialect	Standard English, Non Standard English	

2. Diatypic

	situational categories	contextual categories	examples of English varieties (descriptive contextual categories)	
	purposive role	field of discourse	Technical English, Non Technical English	diatypic varieties: the linguistic reflection of recurrent characteristics of the user's use of language in situations
	medium relationship	mode of discourse	Spoken English, Written English	
user's	addressee relationship:	tenor of discourse:		
	(a) personal	personal tenor	Formal English, Informal English	
	(b) functional	functional tenor	Didactic English, Non-Didactic-English	

Pe Profesor l-am rugat să mă ajute să stabilesc paternitatea terminologiei, pentru a face mențiunile corecte în glosar. Așa am aflat că Rona îi fusese doctorand și, practic, fusese format de dumnealui. În privința lui Flydal mi-a zis că prin anii '50-'60 pur și simplu pluteau în aer aceleași idei, pe care ei, tinerii lingviști de atunci, le dezbăteau la manifestările științifice și în revistele academice. Așa au început să circule termenii *diatopic* și *diastratic* alături de *diacronic*. Flydal venise și cu noțiunea de arhitectură a limbii... Profesorul era însă sigur că termenul *diafazic* îi aparține. De altminteri, adaug eu acum, acest termen s-a impus și, treptat, a înlocuit varianta *diatypic*, prezentă la Gregory, Dürmuller și alții. În plus, Coșeriu venea cu conceptul de limbă funcțională, un construct teoretic ce denotă o limbă unitară în timp, spațiu, grup social de utilizatori și stil, adică este sincronică, sintopică, sinstratică și sinfazică. Am adus în discuție și termenul de *sublanguage* introdus de către Zelig Harris în 1968 și reluat în excelentul volum al lui Kittredge și Lehrberger *Sublanguage* (1982), centrat pe studiul limbii în domeniul semantice restrânse... Vom mai fi discutat și alte subiecte, de care nu-mi mai aduc aminte, dar, cu siguranță, am vorbit și de familiile noastre și de Basarabia și de starea lumii, subiecte abordate cu deosebire în timpul prânzului, la care am comandat și eu felul preferat de paste al Profesorului și nu mi-a părut rău...

L-am întâlnit ultima oară la Suceava. Fusese bolnav și venirea lui la conferință era aproape nesperată. Părea obosit, fragil chiar, în ciuda construcției sale masive. Un fel de sfială plină de respect nu mi-a îngăduit să-l abordez. Regret și acum, așa cum voi regreta mereu faptul că, fiind la o conferință de lingvistică funcțională la Toronto, am fost la câțiva metri distanță de William Labov, dar aceeași sfială plină de respect m-a oprit să-i adresez un cuvânt... Comunicarea lui fusese la un nivel care te amuțea... Labov a plecat foarte repede după prima pauză, poate și pentru că prezența sa acolo i se părea inutilă: nimeni nu îi adresa niciun cuvânt... Îndrăznesc să cred că Profesorului Eugeniu Coșeriu viața nu i-a dat niciodată răgazul ca să se simtă inutil. În preajma lui, limpezimea gândirii sale era pentru o clipă și a ta și chiar credeai, simțai, știai că, în mic, pe „parcela” ta academică, puteai rodi cu folos.

ENCOUNTERS WITH THE PROFESSOR**ABSTRACT**

The author recalls to mind her encounters with Professor Coseriu and the topics, mainly linguistic, the two tackled during these encounters, in Iasi and Suceava, Chişinău and Tübingen. Most important of all is her visit to Professor Coseriu's place in Tübingen. The tone of this set of recollections is occasionally marked by the emotional vibration generated by each of these encounters, looked upon as major events in the author's life.

Key-words: *encounter, Tübingen, Iasi, linguistics, Eugenio Coseriu, english.*